

ՀԱՉԱԿ

ՏՈՍՆ ԵՒ ՀԻՆԳ ՅՈՒԼԻՍԸ.

II

Մեր անցեալ տառապանքներով մենք խօսում էինք այն կէտի մասին, թէ Տասնհինգ Յուլիւսը որպիսի մեծ նշանակութիւն ունի եւրոպական քաղաքականութեան նկատմամբ և թէ Եւրոպայի վերաբերութեամբ որպիսի գիրք, ուղղութիւն ու տակաւ պէտք է տնկնան հայերը յեղափոխական գործում, որ հասնեն իրենց անկախ ազատութեան նպատակին: Այսօր մեր խօսքի նիւթը կլինի այն ազդեցութեան մասին, որ տնկնան Տասնհինգ Յուլիւսը և ընդհանրապէս հայ ժողովրդի խորամանկը թիւրքիայի վրայ և այն նշանակութեան մասին, որ ունի Տասնհինգ Յուլիւսը թիւրքիայի վերաբերութեամբ:

Տակաւին յիսուսական թուականներին, Վրիտի պառնագիւղից յետոյ, թիւրքիայի աշխարհադրական բաժանումը եւրոպական տէրութիւնների համար դարձաւ մի նպատակ: Դուք միջոց թիւրքական իշխանութիւնը Եւրոպայի մէկ այնպիսի մասից, որ գրաւում է նշանաւոր աշխարհադրական գիրք եւրոպական առևտրի ու կոլոնիական (colonial) քաղաքականութեան տեսակէտից — եւրոպական պետութիւնների վարչական բաժանման է: Մի ժամանակ թիւրքիայի գերիշխանութեան տակ գտնուող մանր ժողովուրդների, ինչպէս Չերնոգորիա, Բոսնիայի, Սերբիայի, Բոլգարիայի և այլն միմեանց յաջորդաւ գաղութարար թիւրքիայից և զրանցից խառնաճիւրի առանձնապէս սեփական ինքնավարութեան մէջ սահմանվին արդիւնք էր թէ և այդ ազգերի յեղափոխական ու ազատական շարժումների, բայց հազիւ թէ իրականանար, եթէ զրա մէջ եւրոպական պետութիւնները շտնանէին իրենց վերոյիշած բաղձանքի գործադրութեան անհրաժեշտ սրբանքը: Եւ այդ մանր ազգութիւններից ամեն մէկի թիւրքիայից գաղութելու ձգտման ու յեղափոխական փորձերի ժամանակ եւրոպական այս կամ այն տէրութիւնն իր բոլոր ճիգը գործ էր դնում իր համաձայնութեան տակ անցնել նոր գաղութ ազգին: Եւրոպական այդ

պիտի ճիգ գործ դնող այս կամ այն տէրութիւնը, յնականաբար, աշխատում էր միայնել իրեն հետ գաղութ ազգին ու նրա հողը, բայց դա անաջող էր լինում շնորհով մի կողմից եւրոպական դաժնաշուն տէրութիւնների իրար հակառակ շահերի և մի ու կողմից գաղութ ազգի ազատական շարժումների: Բայց խնդիրն այս վերջին կէտը չէ:

Եւրոպական պետութիւնների այդ քաղաքականութիւնը քաջ յայտնի է Բ. Գրանտ Կա գիտէ, որ իր հարատակ իւրաքանչիւր փոքր ազգութեան դատման ու ազատական շարժումներն առաջացնում են թիւրքիայի բաժանման խնդիրը, որ ուրիշ խօսքով նշանակում է թիւրքիայի վերջնական քայքայման ու կործանման խնդիր: Կա գիտէ, որ եւրոպական իւրաքանչիւր մեծ պետութիւն հէնց այդպիսի մի նոր առթիւ է սպասում, որպէս զի իր սրտը ախաները խրէ թիւրքիայի մարմնում և պոկէ նրանից համեզ պատառ: Կա գիտէ, որ մինչև այժմ պակած այդպիսի պատառները թիւրքիայի սլոնին իսպառ քայքայեցին, դարձրին նրան խաղաղիկ եւրոպական պետութիւնների շահերի, մոտենցին նրան à la merci de l'Europe. Կա գիտէ, որ թիւրքիան օրգանապէս քայքայված է, որ այժմ նրա զոյաթիւնն իր սեփական ներքին սլոնով ու գորտթեամբ չէ պահպանվում, այլ եւրոպական պետութիւնների միմեանց հակառակ շահերի շնորհով է նա գետ կենդանի: Կա գիտէ, որ եթէ եւրոպական այս կամ այն տէրութիւնը երբեմնապէս պաշտպանում է թիւրքիային ուրիշ մեծ պետութիւնների առջև — դա այն պատճառով որ իր գիտումների բաւարար գործադրութեան համար քաղէն անյարմար կամ անաջող է համարում: Կա գիտէ, վերջապէս, որ թիւրքիայի բաժանման խնդրի լուծումը միայն ժամանակի գործ է, փայ թէ ոչ այդ լուծանումը տեղի կունենայ:

Քաջ գիտնալով այդ ամենն, այժմ թիւրքիան երբ որ տեսնում է, որ իր հարատակ որ և է ազգ նրանից զատվելու փորձեր է անում, սարսափ է զգում այն սպառնական հետեւանքներից, որ կառաջացնեն այդպիսի փորձերը: Որ և է թիւրքաշատտակ ազգի ամեն մէկ

ազատական շարժումը ո՛չ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի նոր մահացու վէրք թիւրքի տաղմալէր մարմնի վրայ. ո՛չ այլ ինչ է, եթէ ո՛չ թիւրքի հոգեարքի ժամկան հնչիւնը. ո՛չ այլ ինչ է, եթէ ոչ եւրօպական այս կամ այն տէրութեան անհամբեր սպասում ատիթը, որի զօրութեամբ կրկին երևան կգայ թիւրքի տաղմալը մահ խնդիրը:

Ահա այս նսեմ տեսարանն, իր այս սև տարգան նկարվեցաւ թիւրքի աչքին, երբ 15 Յուլիսին յանդուգն կերպով ձայնեց հայի սպասամբ ատրճանակը նոյն իսկ սուլթանանիստ քաղաքում: Մեծ Յոյցից թիւրք կառավարութիւնը չփոթվեց և կառաղեց մի և նոյն ժամանակ «Չօրք, զօրք, կոտորել սպասամբ, ներին», գոչեց սուլթանը հոգեարքում գտնվող յաւա-հատութեամբ: Ապստամբ հայի արիւնն առաջին անգամ սոռգեց թիւրքանդի փողոցները: Հայն իր գլուխն արդէն բարձրացրած էր յեղափոխական դրօշ ձեռին... Յանկարծ եւրօպան վեր թռաւ և աչքը գցեց դէպ Արևելք. — այնտեղ սպառաւորում էր ազատ անկա-խութիւնը դարերով ստրուկ մնացած մէկ ազգի...

Եւ թիւրքի տաղմալն խնդիրը նորից երևան եկաւ: Ամեն ճիգ, ամեն ջանք, զորք դրած սարսափած թիւրք կառավարութեան ու նրա չղջորթ ռ կեղտոտ մամուլի կողմից եւրօպի աչքին աննշան դարձնելու 15 Յուլիսին — ապարդիւն անցան: «Թիւրք բիրտը ձայնից» հայի անունը տվին, նրա անկախ ազատութեան ձգ-տումը յիշեցին և եւրօպական մամուլը նկարագրեց մեծ օրվայ անցքը:

Թիւրքի տաղմալէր մերկ մարմինը կրկին ընդ-հանուրի քննութեան ենթարկվեցաւ. ամենքը տեսան, որ թիւրքի երկունքի մէջ է. — նրան զեռ ստրուկ մնացած օտար ազգութիւնների ազատութիւնը ծնվելու վրայ է գնով նրա, թիւրքի, սեփական մահի:

Անտ թէ ինչ ցոյց տվեց Տաճկաստանին 15 Յուլիսը:

Ն Ո Ւ Է Ր Ի Մ Ը Ն Կ Ե Ր Ի Ն .

(Կենսագրական տեղեկութիւններ Յարութիւն Ջանկիւլեանի մասին)

«Ես և զույգ իմ բոլոր համա-խոհներս կընկնենք, բայց անկումը ճանապարհ կը բացէ մեր հետե-ողների առջև. նրանք կանցնեն մեր գիտնների վրայով»:

Բաֆֆի:

1888 տարւոյ կիրակի առաւօտ մ'էր. Գուգուհնճուքի զատիկները կը բարձրանայի մենաստիկ: Նոյն օրը Կ. Պօլսոյ

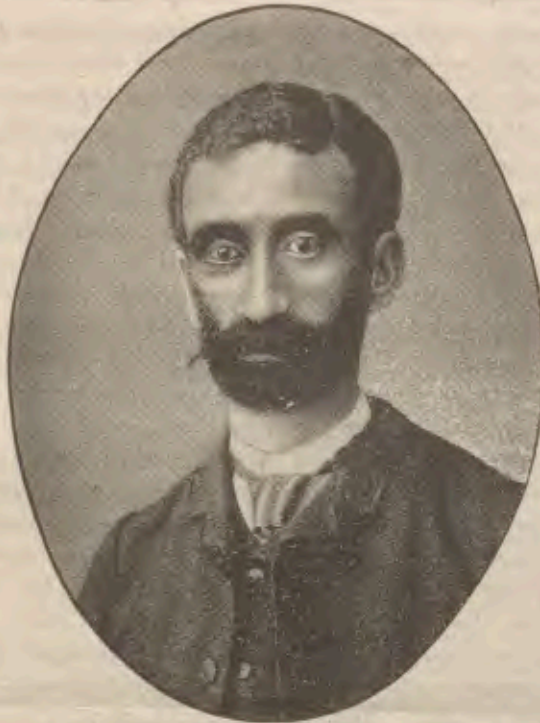
ամեն կողմերէն, խաներու խոր անկիւններէն քաշուած բնդհանուր շարժում մը կար գէպի այս կողմ. ճանա-պարհը շուտ կը հայ պանդուխտներով. չը նայելով անվերջ ճանապարհի զժուարտութիւնը, արևի այրող ճառագայթները, որք համայն քրտինքով ողողած էր, ամբար խումբ խումբ շապով կը յառաջանար դէպի Ալեքսանդր դէպի ս. Խաչ եկեղեցին. այն օր Խաչի տօնն էր. հոն էր Հայրիկ, նա պիտի խօսէր իր սովորական յուզիչ լեզուով:

«Մի աճապարէք, տղերք, շուտ է, կը հասնինք» լսեցի մի խումբ վանցի ուխտաւորներէ, ևս մօտեցայ ու սկսայ հետեի: Երկայնահասակ, նիհար մի երիտասարդ բնիկ բաղնաւ էր իրենց. սև ու կարճուկ մազերով, լայն ու ակոսացած ճակատով, լայն յոնքերով ծածկուած վառվառն աչքերով, չոր ծնօտին բարակ չրթներուն վրայ երկայն ու թաւ պիտիւրով, վերջապէս իր երկայն ու ջգտ բազուկ. ներով հարազատ զառկն ու ճշգրիտ տխարան կը ներ. կոյսանէր իր մայրենի հողին, վստապաւական զառաւին. իր մտախոհ ու զխիկոր քաշուածքով անկարելի էր չը համակրել, չը հրապուրել. ընկերներէն մի անհամոթիւն, մի մասնաւոր յարգանք ու պատկառանք կգայի դէպի այս անձը. նոցա երկար վիճաբանութեանց, այլևայլ գաղաղութեանց վճռական կարծիք, անվիճելի որոշում էին իր մի քանի խօսքերն. նա կառաջնորդէր իր ընկերները թէ ճանապարհին և թէ նրանց խորհուրդներին՝ բարոյա-պէս և մտաւորապէս: Այս հանգամանքներով նա յետոյ. յետէ խորհրդաւոր կը թուէր ինձ: Բոտենալով բարեկցի ու սկսանք խօսել: Հայկական խոհականութիւնը չէր ներէր իրենց առաջին անգամ ծանօթին մերկանալ. ևս անծանօթ էի իրեն, իսկ ինձ համար բաւական էր այնքան նկատել ու լսել. անցյալ զօրութիւն մը զիս կապել, ներքին սէր մը գոյացաւ իմ մէջ. այլ ևս նա ծանօթ էր ինձ, բարեկամ էր: Անկասկած նեատեցայ խօսքի մէջ, շարունակեցի ինչ որ օրօտն առարկայ էր — «Հայրիկը»:

Հեռաբերքի հայեացքով, սուր գաղաղութեամբ նա կը լսէր, ուշադրութեամբ կը քննէր մէն մի բառ, մէն մի շեշտ. նիւթը փոխվեցաւ, անդադարապէս մենք եկանք ողբացեալ մեր վրապատանին, Բաֆֆի, իր Կայծերուն ու Խնթին. խօսակցութիւնը դարձաւ աւելի լուրջ ու մտերմական. կարճ ժամանակի մէջ մենք շուտ առաջացել էինք խնդրոյ կարճ ժամանակի մէջ մենք շուտ առաջացել էինք խնդրոյ խորք, աւելի կենսական ու կարեւոր հարցերով կըրազմէինք, երբ տեսանք մեզ հասած եկեղեցոյ գուռը: Այսչափով մենք արդէն հոսկայցած էինք զիրար, կարգացած էինք սրտերու ամենափափուկ ծաղիկները... Չեւր տալով իրա-րու մենք լսին կնքեցինք կորայրական սիրոյ դաշն: Մենք ուխտեցինք միշտ հաւատարիմ մնալ մեր զգացմանց, անբաժան անջուրկութեամբ, գործնականապէս նեատել ու լինել մեր թշուառ եղբայր նուիրեալ անձնուրայ մշակներ. իսկ Հայրիկ իր նոյն օրուայ միտմամբ ու օրհ-նութեամբ կարճէս սրբագործեց մեր ուխտ, նուիրական զգացմանց անբաժանելի շղթայով ամրապնդ կապեց մեր սրտերը:

Այլ ևս նա կ'ընէր օրտակիցս էր, եղբայրս էր, այլ ևս

կապուտ ինքնակրթի և ազազայի մէջ մի ընկերի հետ, որ մի մեծ առաջնորդ լինելու կոչում էր, նշանաւոր գործերի մէջ նշանաւոր ծաւալութիւններ ընդունակ վերջապէս Տաճարահան Գալիսի ժողովրդային արխանհեղ մեծ շարժման առաջնորդելու կոչումն ու բաժինը ունէր։ Գարութիւն Չանկիւլեանը, օրտան հերոսն է նա, տառապեալ ժողովրդի մարմնացեալ ու կենդանի բողբոջն է նա, նոյն ինքն է որ թշուառ եղբարց օրինաւոր պաշտօնը կարգաց մայր եկեղեցւոյ բնակի վրայ և յետոյ սուրբ թանին անձամբ կարգաւոր փառագն ու քաջութիւնը ցոյց տուելը։ Կո կը ցոյց տա իմ եղբոր կորստեան և միևնոյն ժամանակ կը նախանձիւմ իր վիճակին, որ փառք ու պատիւ է ինձ և ժողովրդական յեղափոխական գործող Կո։

ԳԱԼՍԻՍԻՅԱՆ ԳԱՆԿԻՍԻՅԱՆ

Մ Ե Ր Ե Ր Պ Ը .

Այլ ըստարուէ չենք բռնադատին
Մենք այն օրից յաղթական,
Երբ ծածանվի սկստա մեր ձեռին
Վեհ գրգռելը մարտական։

Ոգին անմահ ազատութեան
Կենդանութիւն մեզ արեւոյ,
Աւետիսը երանութեան
Որտաճայն մեզ հնչելոյ։

Եւտ սրտից արիւնդքամ
Հրաւէր գէպ մարտ ահալից . —
Մեզ հիւսիկցաւ սրտի անթառամ
Արիւնդների գոտիներից։

Ճանգոտ սուրը մեր փայլիւրջից
Փռվիտով զոտ, սպանական .
Աւաճ — կուրծքը մեր ձայն հանելոյ,
Աւաճ — լավից սպանական։

Տես, բռնակալ . ժողովրդի
Լէգէճներն այն խոնկած
Որհասական ու սուրը մարտի
Չինւորներն են անձնուրաց։

Նրանք ձգտում են լինել իրենք
Իրենց տէրն ու ղեկավար,
Իրենց կամքը դարձնել օրէնք,
Ամենքին էլ հաւատար . . .

Լքում եւս դու այն ազազայ
Ազատամբաւ տմբոյն . —
Քո անկման է նա նշանակ,
Քո, բռնակալ թընամբ։

Անդուտ, քմահաճ ազազութեամբ
Լափում էիր մեր կայքեր
Եւ վաճառիքի սնայազութեամբ
Աւանում մեզից բխր կեանքեր։

Մռնեցնութեամբ անտանձելի
Պատին էիր մեր ծաղկում
Եւ ծարսում դու կատաղի
Մեր արիւնք միշտ ծրծում։

Քո բռնութեան տաթալի
Լքճի տակը դարեւոր
Դարձանք զեռուն մերկ, տալի
Քեզ խաղալիք մեկ անդոր։

Այժմ ցոյցաւոր, նգովված տիրան,
Մեզ բռնա, արտոտ ահաճանիք,
Մեզ բարձրացուր սե կախազան
Եւ կամ արիւնք մեր թափիր, —

Բայց ծխվում է արդէն սպանամբ
Մեր հրացանը սիրական,
Ուրի ենք մենք՝ արիւթեամբ
Մղկաւ կրտս յաղթական։

Հնչում ազատ ու վսեմ ձրց,
Մոմներ, քաղաքական ու անտեսական
Միակողմանի ազատութեան և տարաշովու
թեան կենտական պաշտանջին
Կենդանի մարտիրոսն կուտ
Չանկիւլեանն իր դոշում
Ընկերներով։

Կայց կը թողում այդ Կո
ամենէ աւելի սպանաւորու
թիւն կղզամ գրել այտակ
Հնչակի ընթերցող եղբայր
ներին ինչ որ տաթեւում
ունեցել իմնաւ և ինչ որ կր
յիւսմ այժմ մեր, անգին
Ընկեր Չանկիւլեանի անցեալ
կեանքէն։

Կո ծնվել է վսեմ քաղաքի
մէջ 1852 թ. Իր ծնողները
մանչ զատակ շտանկալուն
սպանաւոր փաղոց խոտաւ
էին նուիրել Կոտապեմայ
ու Գարութիւն տաճարին եթէ
երբէք կատարուի իրենց բող
ձանքը, երեխայի ծնունդէն

Այժմ մենք ենք լոկ դատաւոր
Ոճիրներից մեծ, խրտով .
Արդարութեան պատիւն հըզօր
Պէտք է ստանաւ մեր ձեռով։

Շուրջ տիրում է իրարանցում,
Շուրջ շտապիւն սըրերի,
Ճնշողի դէմ սարակը երեսմ
Զիւ ձայնիցը փողերի։

Եւ աներկիւզ ու անտառան
Կերթանք դաշտը սուրբ մարտի,
Ագնարված ազատութեան
Անունով վեհ, սպանական։

Որտանցոտ կըկտորատենք
Շղթաները սարկական,
Կղազաւթիկներ, կըկոխկրտենք
Անարգ կուրքը բռնութեան։

Կեցցէ՛, ուլ սուրբ ազատութիւն,
Քո կանթեղով հրաշալւաւ,
Կեցցէ՛, ըղձած եղբայրութիւն,
Ողջն, կեանք նոր ու արդար . . .

Եւ ազատված ողջ հայութիւն
Կաննէ թընիչ արճիւէ,
Մինչքե՛ղ, տիրան, բե՛ղ, բռնութիւն,
Անկման ամօթն կըխնդղէ . . .

վերջ տարած նուիրած են տաճարին և ինչպէս որ տաճարութիւն է, փողով նորից գնեցին տաճարէն: Իբր այն տաճարի նուէր, անունը արտել է Յարութիւն և վերջ շատ թիւ ամսական ալ կցուել: Իր հայրը սարի, հրացանի և այլ զէնքերու, երկաթի վրայ սակեթել բանալ յաջողակ և միակ վարպետն է եղեր: Այս ոչ որին չէ կամեցել տաճարեցնել իր արհեստական հմտութիւններն և ասանց սովորեցնել կարենալու իր սրբուհին՝ կը մեռնի: Երբ 13 տարեկան հասակով սրբ կը մնայ Յարութիւն, կատիպոսի թողով գործը որ արհեստի երթալ հայ ճարտար: Այս խառնակ անհրաժեշտ քով աշակերտ կերթայ: Մանր աշխատութեան և վարպետի կոչաւ անկիրթ վարժունքին չգիտնար, վաճառական այլ և այլ բարեկամներ քով կերթայ: Վերջապէս աշակերտ փոքր խանութ բանալ կաշովի, մի և նոյն ժամանակ հայրենասէր երիտասարդաց ժողովին զլիստ որ անգամներէն մին կլինի: Իր կրակաւ գործունէութեամբ վանայ երիտասարդաց մէջ նշանաւոր կը հանդիսանայ: Վրիժաւոր ու սարհափնեցող տեսութեան գործերու մէջ միշտ առաջնորդ ու պարագլուխ կը յայտնուի: Վերջին պատերազմի ժամանակ Ալաշկերտի կատարածին ներկայ կը գտնուի և շատ օգնութեանց կը հասնի: Վերջապէս մէկ օր կատիպոսի հետեւող վանէն 6 տարեկ ի վեր: Այս պարտական էր, այլ և այլ ամենաբարձր կըրպակէր: Թէ վան, թէ Պոլիս նա շարունակ կը պարտաւոր ինքնա, զարգացողութեամբ մեծ աջակցութեամբ: Ամեն տեղ իր համարձակ ու յանդուգն բնասարտութեամբ հանրածանօթ էր: Նա չէր կարող ամեն թիւրք մօլլային ձգած արհաւիրական նայտաքը: Վաճ անոր որ կը յանդգնէր անիրաւարտ պարտական խօսք մ'ուղղել: Նա չէր կարող տեղի տալ սարկական անարգ բնասարտութեան և օգնել: Նա չէր կարող վարժուել անիրաւ հայացողութեանց: Ինչէր թէ զինուորական, թէ ի մաս մէ թէ պաշտօնեայ, նոյն հաւատարմ կնիակէր իրեն, նոյն բռնապետական արհաւիրական ստատիկութիւնը իրեն նորօրինակ ու անընդունելի էին: Չանկիւրեանին իր անձին համար միայն չէր այգալէս: Նա միշտ և ամեն ժամանակ օգնութեան կ'հասնէր հայ արհեստաւորներուն, հայ բանակներուն: Այս համար բաւական էր անիրաւ յարձակում մը, փոքր կռիւ մը տեսնալ, նախատող խօսք մը լսել ընդդէմ հայ գրացոյցն, եւ կ'հասնէր իսկոյն: Նրա արխանաւ աչքը, բարեպետ անհրաժեշտ մի քանի զգուշացնող յորդորներով բաւական էին տեսարանել ու տարաւոր ազդել հակառակող թիւրքին: Հարտաբարտա նա կերեկէր սրպէս ծնած հայտ ազատ անցեալի ազատ չըջանի մէջ ու անած նոյն ժամանակուայ ազատ ոգով ու շնչով: Գարեւոր սարկական շրթայն ասանց կրկնա՝ կարծես խոր քունէ մը նա նոր զարթել ու յանկալած մտել էր այժմեան տարօրինակ, անձուկ ու սարք, կական կեանքի մէջ:

Չանկիւրեանը ժողովրդի ծոցէն դուրս եկած, նրա ցաւերու գիտակ ու հարազատ գաւակ է: Այս գիտակ ժողովրդի մահաւոր թշուառ կացութիւնը: Նա լաւ կզգայ տիրող կոչաւ ու բարբարոս ձեռքի սպանանացող սուրբ ու ինչ կատարող գերութեան շրթան, վերջապէս նա գիտէ

այս ամենուն արխանաւ զարմանք: Իր թշնամու համար նա չունէ երբէք ոչ գով, ոչ կարեկցութիւն: Այս թաւ յոնքերը վանական ու կրակաւ աչքերով բաւական են զոյգեցնելու: Այս շատ խառնակահան էր զէպի ընկերները: Նորա հեռ պէտք էր ծայրացեղ կերպով անկեղծ վարժիկ, փոքրիկ երկմտի խօսք մը, կողմնակի անհարկ մը կարող էր խառնակաւ վերադարձնել զինքը: Բայց այս յատկութեանց հեռ զարմանալի էր իր երկար համբերութիւնը: Այս բաւ կը յիշեմ՝ նորա երբեմնակի ժպտուն զէմը՝ գիշերուայ ամառաւ երկնքը՝ վայելուն յունի նման, նորա մեղմ, համոզիչ արտայայտութիւնը, բայց և նորա զէմի մնայն ու յագումն հանդարտ ծովու վայրկեանական ալեկոծութեան նման էր, երբ յարձակող ու վրդովեալ շեշտերով ժողովրդային գործի փաստաբանութիւնը կը ներ: Իր զլիստ որ յատկանիւն էր այս փափախութիւն, որ միանգամայն տեղի սիրելի կընծայէր զինքը և օրի այժմ անմասնաւոր տխուր և մի և նոյն ժամանակ միաթարս, կան յիշատակ մը կը թողուն հաւատարիմ սրտերու:

Յուլիս Տառնի հինգի արխանահէլ Յոյցին նորա ձերբաւարձութեան աստիճան յիշեմ՝ մի քանի ժամանակներէն, որոնք բնասարտ էն: Այս եւանդը, օգնութիւնը և բազմութեան վրայ ունեցած ազդեցութիւնը հաճախ վարդապետի աչքին կը գտնուի պատերազմային մէջ և նորա ձեռնադրեց յաջողական համարող գրգռման կ'հայտնէ: «Ի՞նչ է անունը»: Չանկիւրեանը խորհրդաւոր կերպով կընայի վարդապետին վրայ և կը պատասխանէ: «Ի՞նչ պիտի ընեն», և յետոյ կը հարկ խորհրդաւոր եղանակով: «Անունս Մահ կամ Ազատութիւն է»: Յոյսին է որ նա իբր Յոյցի պարագլուխ ձերբաւարձեցաւ: Իր հարցաքննութեան ժամանակ նա ոչինչ պատասխան չէ տուած, միշտ ասելով: «Հարէք ինձ տալիսին, այնտեղ բոլորը կը յայտնեն»: Իր հարցաքննութիւններից յետոյ, զինուորական տեսանք նորան մահուան կը զատապարտուի: Ահա իր անունին այդ պատասխարտութիւնէն մէկ օր յետոյ գրուած: — «Երկար, երկար, շատ ամառ կերպով տեղում եմ՝ ձեր ձեռքեր և համարուած եմ ամենից: Ես լաւ յարմար ուղարկող կրտսէր ձեզ՝ միայն բարեւ, օրս կը բռնուիմ ձեզ: Այսօր իմ ճարտար կըմարի աշխարհէս: Եղբայրական ճարտար թող վառ մնայ և արծարծէ սէր և միութիւն... Բարեւարդ իմ... Ես կազատուէի շատ շուտ, բայց հաճախ երկու թրքերէն գրութիւնը իմ կրտսեանս պատճառ եղան, նմանապէս և... Իսկ իսկ կը մեռնիմ: Գուր յոյժեցէք վրէժ... Տուէր իմ վերջին բարեւ... Ես տեղի հանրային բարեկամաց»: Մի քանի ժամանակից յետոյ, երբ կ'իմանայ, որ մահուան պատիժը փոխարինուած է ցմահ բերդարկեալ աքսոր, կրկին գաղտնի կերպով կը գրէ մի երկրորդ նամակ, ուրկէ կը բազմի այս տողերը: — «Եթէ հայ ժողովուրդը պիտի համարի իր բաղձանաց, թող իմ մարմինս ազատ բացօղեայ տեղ զիշատիչ գաղանների կեր ըլլայ: Իսկ եթէ ոչ, կը ցաւիմ որ պիտի ձեռքերէ չթաղուած այսպէս բանալն մէջ պիտի մեռնիմ: 12 թերթ հարցաքննութիւն տուի և մաղի շափ դիւ պատասխարտուելու բան չկար: Բայց հաճախ

վարդապետի մէկ տաճկերէն գրութիւնը, տէր Սուրբաթի
և լուսարարի (մայր եկեղեցիին) ստորագրութիւնները
զիս մահուան կամ կորստեան դատապարտել տուին...
Մնա՛ք բարեաւ։

Ջանկիւլեանն ամուսնացած է և ունի երկու արու
զաւակ։

Այն անձը, որի եռանդուն, անձնուրաց գործունէութիւնը
քաջալեր է մեզ, որի յանդուգն ու համակրելի կերպարանքը
յարգանք կը ներշնչէ ամենուս, այդ անձը զգալի կորուստ
մ'է ժողովրդական գործոյն, որի համար կարծես նա
ծնեցաւ աշխարհ և որի ալիքներուն, աւա՛ղ, շատ շուտ
եղաւ նա անմոռանալի զոհ։

Սիրելի Յարութիւն, սրտակից ընկեր, նուիրական
պարտք համարեցայ զրել այս տողեր և նուիրել քո
սիրոյն. ևս կտամ «Հնչակի» . «Հնչակ» թող հնչեցունէ
հայ յեղափոխական անձնուրաց սրտերու. զու օրինակ
հանդիսացար, թո՛ղ հետեւին քեզ նորա, և քո ընկերք
պատմութեան և իրենց սրտերու մէջ կը կանգնեցնեն քո
յիշատակի կոթողը։

Ընկեր .

ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈՒՍԱԿԱՆ ՏԷՌՈՐ .

Յայտարարում ենք Հնչակեան Կուսակցութեան Յեղա-
փոխական Դատարանի հետեւեալ պաշտօնական Վճռա-
գիրը . —

ՎՃՌԱԳԻՐ .

«Ըստ պատմական օրինաց տրամադրութեան,
Սուրբ Կործի արգելք եղող լրտեսներուն ու մատ-
նիչներուն արժանաւոր վարձատրութիւնը ՄԱՀ է։

«Յեղափոխական Դատարանը հետեւեալ վճիռներն
կայացրեց . 1) Պատժել Տաճատ վարդապետն այն
մատնութեանց համար, որ նա արած է Յարութիւն
Ջանկիւլեանի և սորա մէկ ընկերի մօտին թիւրք
զինուորական ատենին մէջ։ 2) Պատժել պաշտօնական
յայտնի լրտես Անատասը։ Այդ վճիռներն գործա-
դրվեցան։

Հայ Յեղափոխական Կուսակցութեան
Մասնախումբ Կ . Պօլիս»

Թ Վ Թ Ա Կ Յ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր .

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԻԻՐՔԻԱԻՑ .

(Սեփական թղթակցից)

Կ . Պօլիս, 20 օգոստոս 90 .

Տեղւոյս հայոց և թիւրքաց յարաբերութիւնը քանի
կերթայ աւելի կը վատանայ Կառավարութիւնը խելքը
կոսնցուցած ինչ ընկել չգիրտէ։ Անցեալ օր Հաղարպետ-
ղոտ անունով մի խեղճ մարդ հարցաքննութեան ենթար-

կեր է, որպէս զի խմանայ թէ ինչու Հ ա ղ ա ր ա պ ե ա-
ն ա ն կանուանուի։ Մանուէլ Միրախարեան անունով մի
հայ հիւանդ ճանապարհորդ գէպի Բոմանիայ գնացող
կծերրակալ է և կրանտարիկէ առանց հարցաքննութեան,
եօթն օրէ ի վեր զեռ բանտն է խեղճը։ Այդ կրնաք
երևակայել գաւառներուն վիճակը, երբ Կ . Պօլիս այդպէս
է։ Հայաստանի ամեն կողմերէ սպանութեանց, սաւեան,
գութեանց, յափշտակութեանց լուրեր կհասնին շարունակ .
Բոլոր բրիտանականները կոտորելու սարսափն ընդհանուր
է ամբողջ Հայաստանի մէջ։ 3 . 4 օր առաջ տեղւոյ հասան
Եւլէզ օզլի Ալի պէյ և Շէյխ Շէմէտարին էֆէնտին,
Սերաստիոյ հայերը կոտորելու պատրաստութիւններուն
զլխաւորները և աղատ առօք . փառօք կպտտին։

Քաղաքէս մի քանի ժամ հեռու Թէքիր Տաղ կոչուած
փոքր քաղաքին մէջ հայ ժողովրդեան և թիւրք ոստիկա-
նութեան ու զինուորներու միջև պատահած արիւնահեղ
կոխը մեծ ապաւորութիւն ըրաւ հոս Այդ քաղաքը,
ուր բացառապէս հայեր կրնան լինի, ամեն տարի Աստուա-
ծածնի տօնին մեծ հանդէս տեղի կունենայ. մերձակայ
գիւղերէն շատ հայեր կհաւաքուին և կմասնակցին տօ-
նական ուրախութեանց։ Այս տարի կառավարութիւնն
ուղեց արգիլել հայ ժողովրդեան այս հանգիստկատարու-
թիւնը։ Հայ ամբոխն ընդդիմացաւ, ոստիկանք ու
զինուորներ օկոսան անխնայ հարուածել ժողովուրդը. սա
ալ փայտով, աթոռներով, ունեցողներն ալ գէնթով խնդ-
ղինքնին պաշտպանեցին։ Երկու կողմէն ալ սպանուածներ
կան, վիրաստներ շատ են, բայց ճիշտ թիւեր չունեմ որ
հազարգնմ։

Վիեննայի Միթարեաններէն Յակոբ Վ . Քեսուէեան
Տրապիզոնի ժողովրդական յուզման պատճառ եղաւ։ Այժմ
գլուխը կախ գեռ կը ընէ հոս Ահա այդ անցքն ըստ իր
պատմածին Տրապիզոնէն երեք օրուայ ճանապարհէ կարին
Կիւմլիխանէի մօտ թիւրք զինուորները վրան կյարձակին,
կառքէն կհանեն զինքը երկու ճանապարհորդակից ընկեր-
ներու հետ, հարցաքննութիւն կանեն և ութ օր հոն
չլթայակալ կրանտարիկեն. յետոյ իր երկու սրտաւէտական
ընկերներու հետ կապկապած՝ ձերբով Տրապիզոն կտարձ-
նեն։ Երբ այս քաղաքին մէջէն անցնելով բանտը կառնէին,
կաթօլիկ հայոց առաջնորդական փոխանորդը ժողովրդին
հետ միասին կուզեն ոստիկանաց ձեռքէն խլել զանոնք,
բայց չեն յաջողիր. ամբոխը կրազմանայ, ոստիկանք ձերբը
կըչեն. միջամտող սեղական ոստիկանք կծեծուին ժողովու-
րդէն։ Այդպիսով կառավարութեան գաւառ կհասնին. նոյն
խիկ այդտեղ կշարունակուի զարծեալ ժողովրդին և
ոստիկանաց ընդհարումը։ Կառավարական բարձր պաշ-
տօնեայք և զինուորք միջամտելով խռովութիւնը կհանդուր-
տի։ Քննութիւն ընելով կրիմայուի, որ ձերբակալները
բաշտովին ամսեղ են և կարճակալին. իսկ առաջնորդին
փոխանորդը, որ ժողովրդին գլուխն անցած էր, զաղտնի
կերպով ոստիկանապետին սենեակին մէջ շատ ծեծուելէն
յետոյ կհանքուի, ապաւրելով որ ոչ որին բան չըսէ։ Մի
քանի օր յետոյ կհրամայուի իրեն հետանալ Տրապիզոնէն,
սպանուելով որ հակառակ պարագային ձեռքը ոտ նըւծ

թայլած իւր խոսքարար կերպով Պօլիս Հիմա նա ալ խեղճ ու կրակ կթափառի հոս:

Մինչ հայ առաջնորդների Պօլիս կերպովն, հայ պան, գուխաներ հայրենիք երթալէ կարգիւրին և ամեն օր զինեալ թիւրքեր ու բրդեր Հայաստան կերթան: Այդ գնացող պաշի, սուլտը զինեալներուն մէկ հրամանատար պիտի էր և ահա համբաւաւոր Մուսա պէյն ութ օրէ իւրի սնայտացած է տեղէն: Արնանք զուլակի թէ ս'ը գնաց: Նորա հեռանալէն յետոյ սուլթանը արսոր կհչու մայէ անոր համար: Ի՞նչ կատակերգութիւն:

Այս օրերս Բ. Գանէն Հայաստանի գաւառաց կու սակայնիւրուն հրաման գնաց, որ հայ ժողովրդի կողմէն շնորհակալութեան ու զօհութեան հանրագիր պատրաստուն և զրկուն Պօլիս: Կուսակալներն ալ լսածին համեմատ՝ մեծ հաւանքով կաշխատին այդ բանին, թէ՛ խօստում, թէ՛ սպանակիք, թէ՛ պատիւ, թէ՛ բանա միա ժամանակ ի գործ դնելով:

Անցնելով իրենց երկրէն եկած հարստահարութեանց մասին մի հանրագիր տուն ազգային ժողովին, որով մէկ ճար կինդրուի խօսքովն ու շարքութեան անգամ՝ շատաւ այդ գրութիւնը:

Յուլիս Տաանեհինգին տաթիւ ձերբակալեալ երկու յայներու մասին քանի անգամներ կուզէի գրել, բայց լսած ներուս չէի հաւատար: Այսօր արդէն կատարուած իրողութիւն է: Մէկ յայն տաանեհինգ և միւսը վեց տարի բանտարգել արքայի գաւառագարուեցան: Գոյտ յանցանքն այն է, որ Գուսմ. Գարուի Յոյցի օրը հոգեկան հաճոյքն չկարենալով գտել իրենց բաղաակից սարուկ ազգի մը ազատութեան առաջին շարժումն տեսնելով «Զի՞թօ Արմէնիա» (Կեցցէ՛ Հայաստան) պաշտպան են:

Թիւրք կատախարութիւնը մեծ տաղնապի մէջ է. իրար հակառու հրամաններ, անմիտ սպանակիքներ վերջ չունեն: Սնարդոյա՛նացած թիւրք մամուլը արձագանք կուտայ յիմար կատախարութեան և կողքորթէ գայն: Այս տաղնապալից վիճակին նորանոր դէպքեր սպասելի են:

Պերճ.

Կ. Պօլիս, 30 օգոստոս 1890.

Օգոստոս 28 ին երեքաբարձի օրը երեկոյեան ժամը 10 և կէսին տունները Հայ Կեդրամիական Կուսակցութեան սարսափածից պաշտօնեայ մը Ալէտիկ. փաշայի եկեղեցին երթալով՝ այդ եկեղեցւոյ քարոզիչ ՄԱՏՆԻՉ ՏԱՃԱՏԻ գորս կը կանչէ իր սեփական խուցէն և երբ նա կուգայ «Այսպէս պիտի տառիկն մատն ի չն երբ» պոտարով՝ անոր կուրծքին կուզէ ուղիւղել երկու հարուածներ. առաջին հարուածը ծանրապէս կը վիրաւորէ մատնիչ վարդապետին ձախ թեւը, իսկ երկրորդ հարուածը նորա կուշտին ցը գալի կողմնակի և արիւնաթաթախ գետին կիկնայ գաւառան վարդապետը: Արդէն յայտնի Կեդրամիական Կուսակցութեան Պատմական Ատեանի մի «Վճառիրը» կձգէ թէ «օրի տը աճատի մարմնոյն վրայ և կանայտանայ: Դամկոչք թէ և

կհալածեն զինքը, բայց չեն կրնար բանի. ցարդ ձերբաւ կալուած չէ: Անմիջապէս խուսն բազմութեամբ ժողովուրդը կը ընդունի եկեղեցւոյն բակը. կը համին նաև տաթիւնք, եղելութիւնը կիմանան և կերթան փնտելու չաբազ ու ծին և տեղեկագրելու այս գործն իրենց պետին և սուլթանին... Այդտեղ ալ կգտնին Վճառիրը և ապալութեամբ ու տոտիւմով կկարգան ներկայ: Շուտով բմիկ կը բերուի որք քննելով վիրաւորելոյն վիճակը՝ կը յայտարարեն թէ մահուանէ ազատութուն յոյս կայ, բայց ձախ թեւը պէտք է կտրուի:

Ընթերցողք կը յիշեն թէ Տաճատի գործած մատնութիւնն եղած է յայտարարելն թէ Գուսմ. Գարուի Յոյցին տաան թուգրան ու պատկերը կտրուող Յարութիւն Չանկիւրեանն է. նոյն յայտարարութիւնը գրաւոր և թուրքերէն ալ տուած էր որուն ստորագրած էին նաև Տ. ՍՈՒԲԻՍՍ և ԻՌԱՍԱՐԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ: Ասիէ զատ Տաճատը թէ տա առնականաց և թէ բնով վրայէ լսած ժամանակ յանգնած էր քանիցս սրիկայ անուանել այդ ժողովրդային դէպքին հեղինակները՝ ի սլաւաց բանակալ խալիֆային աչքը մտնելու համար:

Ժողովուրդն իւր արդար գաղափարները քաւ: Կեդախ. Կուսակցութեան Պատմական Ատեանը իւր մահալճիւն արձակեց Տաճատի և այլ ոմանց նկատմամբ, և իթէ Տաճատ մահուանէ ազատուելու յոյս ունի, գէթ իւր ձախ թիւն կարուելով իւր մատնիչութեան անջնջի նշանը յախտանաւ պիտի կրէ իւր վրայ՝ յամօթ և ի խայտաւաղութիւն անձին, յորինակ և ի ստեղծմ իւր նմանեաց...

Չմտանամ նաև ըսել թէ սարսափածից երկտարգն մեկնելէ յառաջ յայտարարել է Տաճատին թէ դեռ 3-4 անձնիք իւր բաղան պիտի արժանանան...

Հայ ժողովրդեան վրայ շատ քաջալիրէ՛ և կենդանացողիչ ազաւորութիւն գործեց այս դէպքն. ամեն որ կուրախացի իր ընկերներին և կը գովէ այս սարսափածից անօրինութիւնն: Տեղական լրագրոր գարարիական լրութիւն կը պահեն և այսուիկ լսելիայն կը խոտոտանին կատախարութեան ահարկելութիւնն ու չիտթութիւնը:

Պատրիարքական Կեդրամիական

Պատրարարի դէպքն արդէն հաղորդեցին: Դողովրդեան մէջ չրճած զրոյցներուն նայելով՝ որոյ սառուութիւնը տակաւին չկրցանք կատարելապէս հաւատուն: Ատարազարէ զատ, ի Պարտիզակ և ի Նիկիտիզիա ևս պատահած են կարեւոր դէպքեր:

Ըստ հաւանակագոյն լրաց, Պարտիզակի մէջ երկու հայ շուկայի մէջ իրարու հետ հաւած ժամանակ, տեղոյն գայմազամբ անկէ անցնելով կըստի զիրենց հայհոյելով ու անարգելով յանդիմանալ կարծ հայրը՝ հասարակաց թնամոյն առջև խոյն մոտանալով իրենց կուր և չհանդուրժելով նորա անարգանաց, կը յարձակին անոր վրայ և անպէս մը կը ձեռնն որ ոսկորները կը ջարգեն: Թուրքեր և զինուորներ կը համին իրենց կատախարչին օգնութեան, միս կողմէ հայերն ալ իրենց ազգակցած ի

նպատակը միջամտան. այդպիսի կոխը կընդհանրանայ...
Հինգ թիւը մասնաւոր մ կապանութիւն. մանրամասնութիւնը կը պակսին գետ:

Ս երաստիտ

Կը յիշուի թէ վերջերս այլ և այլ գաւառներէ շնորհա-
կարութեան հանրագրեր հասան առ սուրբանն. այս կար-
գին մէջ կը գտնուէր նաև Սերաստիտ օրոյ առաջնորդն՝
Պ երաստիտ և պիտի ուզուէր ևս ստորագրած էր հան-
րագրին: Այդ նոյն քաղաքէն հասած մասնաւոր նամակէ
մը կը տեղեկանամք որ այնտեղի ժողովուրդը լսելով
իրենց առաջնորդին այս գաւառանութիւնը՝ յի դայրոյթով
և կատարարար կը յարձակի առաջնորդարանի վրայ,
ամէն ինչ տակն ու վրայ կրնէ և առաջնորդը մահացու
կերպով կը ձեռնէ...

Սմեռուիք և զրեթէ միևնոյն ժամանակ այսպիսի
ցոյցերու և յարգմանց երեան գալն՝ յայտնի ազայոց մ'է
հայ ժողովրդին կենսանորոգ ոգևորութեան, և միանգո-
մայն՝ որ ինչ աւելի միտիմարական է՝ ամենուրեք կանո-
նաւոր և զեկաւարեալ կազմակերպութեան մը գոյութեան
յայտարար նշան:

Համագումարի անդեկազրոյն յետոյ դարձուելն և
պատրիարքի կողմէ վերստին գտաւ նախարարութեան
զրկուելն ի վեր՝ պատրիարքն իրմէ չըսպասուած զովիւր
իմաստութեամբ մը՝ քաջութեամբ առանձնացած է իւր տունը
ի Մարրի գիւղը: Ահա թէ այս ամիս ինչ կը զրէ
„Արևիկը“, օգոստ. 29 ին. „Ամեն. Տ. Խորէն Ս. Պատրիարք
Հայրն երկու օրէ ի վեր հիւանդ է և անկողնոյ կը ծա-
ռայէ: Դ. Սմեռագաւառութիւն կը տատալի արեան
բորբոքումէ, որ այս օրերս աւելի սաստկացած է: Ս. Պատ.
Հայրը դարմանող բժիշկները գտարեալ հանգիստ պատ-
ուիրած են Դ. Սմեռագաւառութեան:”

Մինչ Բ. Գաւան մի կողմէ կիրթձէ ազգն և Եւրօպան
խորիւ հաշոյ պահանջներուն գոհացում առ խոտանա-
լով — և արախ եմ որ իր խելացեղեալ արարքներով
շուտով իւր գիմակը վար եկաւ, — միւս կողմէ կըարու-
նակէ խոտազոյն տնօրինութիւններ ի գործ գնել հայոց
աղքատիկ առանձնաշնորհութիւնը արմատաքի բնաջինջ
անելու նպատակաւ: Արդէն տակէն մի քանի ժամանակ
առնջ կառավարութիւնը տնօրինած էր պարզեալաբաշու-
թեանց ճառերն նախ քան արտասանուելն ներկայացուին
վերաքննիչին. այժմ ալ նա կձեռնարկէ լուծել ազգային
ընկերութիւնը: Արդարեւ այս մտքը պաշտօնագիր մը
հասած է երեքշաբթի օրը պատրիարքարան Գաւառական
Նախարարութեան:

Կառավարութիւնը պատերազմական պատրաստու-
թիւններ կանխի Տխարաբերի և Տէրսիւի անտաններն
այրելու համար Եւրօպայէն քարիւղ կրկուտին, որպէս զի
հայոց տղատամբութեան ասան՝ պատապարան չլինին:

Տանեկէնք Յովսէփն յետոյ կառավարութիւնը մտա-
տանջութեան մէջ է խիստ. ամեն Բ ան Կ խոստա-
ցուի Բ և Գ ան Գ ան Կ ան „Պ. Թիթէի“ ան Գ ան

ն և Բ Գ ան Գ ան Կ ան, Բ Գ ան Գ ան Գ ան Կ ան Գ ան
Կ ան Կ ան „Պ. Թիթէի“ ի Բ Կ ան Գ ան Գ ան Կ ան
տ ան Գ ան

Պ ալ աղիտի կուր

Քառասուն հաւատարմագրեր կիմանանք թէ Պայաղիտի
հայերը մեր ուսմանցի եղբարց հետ միացած ապստամբած
են. երկու կողմէ մեռելներ չառ կան. հայերը վերուցեր
են բաւական թւով հրացան և մի թնդանօթ:

Պերճ.

Կ. Պոլիս, 29 օգոստոսի, 1890.

Պայաղիտի մէջ հայոց և թիւրքոց իրարու դէմ առե-
լով թիւնը շատ աւելացած է, մանաւանդ կառավարութեան
վերջին անհանդուրժելի խոտութեանց պատճառաւ հայերը
չափազանց զրգուտած են: (Օգոստոս 18 ին Պայաղիտի
մէջ թուրք սպայ մը Յովսէփ պէյ անուն հայէ մը խիստ
կերպով տուրք ուղեղուն համար՝ հայը չկարենալով համ-
բերել, զարկեր սպաններ է սպայն և յաջողիկ է ճորտարեւ
թիւրք արդարադատութեան ճիւղաններէն:

Աւաղիտի չրջակայքը խճրիւղէի վանքին մօտ՝ ճօճան
գիւղին մէջ՝ զինուոր մը դարձեալ տուրքի համար հայ մը
կանարգէ և հայն զայն սպանելով խոյս կուտայ: Այս և
նմանօրինակ բազում գէպեր ցոյց կուտան թէ հինգ
հարիւր տարիէ ի վեր թմրած հայու եռանդն ու արիւ-
թիւնը տակաւ կարթննայ և վրէժխնդրութեան ու ինք.
նապաշտպանութեան ոգին կարծարծի հայու սրտին մէջ:

Կարնոյ նշանաւոր գէպէն երկու շարաթ վերջ՝ Բասենի
Ա. Լի Տէ. ք. Ե. ք. հայ զիւղի պատուաւոր բնակիչներէն
(Հան քէհեայի հովիւն երը ոչխարաց հօտն արածելու
ժամանակ, այդ զիւղի մօտ Թ. ալ խօստ (Թ. ալ խօստ) խօստ
զիւղացի խորահիմ անուն շարագործն որ ուրիշ օճիւրնե-
րով ալ անուն հանած է՝ իւր մարդերով կը յարձակի
այդ հովիւներուն վրայ: (Հան քէհեա, իւր օրդիքը և
հարսները մօտաւոր տեղ մը գտնուելով հովիւներուն
օգնութեան կը հասնին: Աւաղիտները անոնց վրայ ալ կը
յարձակին. արխնատուշտ կոխ մը կըսկսի սրուն կը
մասնակցին նաև այդ երկու հայ հարսները: Այդ կուոյն
մէջ կըսպանուին (Հան քէհեան, իւր տղայոց մին և
հարսներէն մին:

Գանք հիմա կառավարութեան բռնած ընթացքին:

Հատանդալայի կառավարիչ հանրաժանօթ Հիւսէփն
պէյը՝ որ եղբորորդին է սուրբանի խնամի և միան.
գամայն թիկնապաշ խմայիլ Հազգը փառայի՝ թուրք
հրոսակներին ամենին չփնտեր, այլ հայ զիւղացու
ողջ մնացածները կը ձերբակալէ և Հատանդալայի
բանախն մէջ մէկ ամիս բանտարկելէ ու շարչարկէ յետոյ,
75 ոսկի կաշառք անելով միայն կը թողու, փտաճ
լինելով որ իւր յանցանքը կը ներուի սուրբանէն՝ ի շնորհս
իւր հօրեղբայր խմայիլ Հազգը փառայի պաշտպանութեան:
Արդէն յիշալ փառայն և Հիւսէփն պէյը կը պատկանես
Խաթան օղու կոչեցեալ համբաւաւոր հարստահարչի
երգատանին որ վերջին պատերազմէն յետա՛՛ Կարիչ

մատ Պ ն հ ի ի Ս, հ մ է տ զիւղը կը բնակէր և որ Կարսի գրաւմանէն վերջ ցրուեցաւ:

Յ ու ղ մ ու լ յ ր Ս, տ ա ր ա զ ա ր . — Հայկական ընդ. հանուր սգեորութիւնը և կառավարութեան դէմ յայտուան զայրոյթը արտայայտող ցոյցեր և յուզումներ կարգաւ իրարու կը յաջորդեն և այս մասին կարծես հայերը քաղաքէ քաղաք իրարու հետ կը մրցին: Կարնէն, Տրապիզոնէ, Կ. Պօլսէ, Ռոստոթոյէ . . . վերջը՝ կարգը եկած է Ատարազարի:

Ատարազարի յուզմանց մասին, զորս կոկնարկեն նաև տեղական լրագիրք, հետեւեալ տեղեկութիւնք հասած են մեզ: Կըսպասեմք աւելի մանրամասն լրոյց:

Կ. Պօլսէ յատկապէս Ատարազար գրկուած պաշտառ. կան լրահա մը՝ աղգաւ յայն և Ա. ն ա տ ա ս անունով, օգոստոս 25 ին ցիւրիկը շուկայի մէջ բացարձակ կերպով կըսպաննուի սաբոտաժարկու հայ յեղափոխականաց կողմէ և «Մ ա հ Հ ա յ ո ց Թ շ ն ա մ ի ն և ր ու լ ն» վճռագիրը վրան կը ձգուի: Ոստիկանք կը հասնին և կուզեն սաւա. նութեան հեղինակը ձերբակալել: Եղափոխականք շուգելով անձնատուր ըլլալ իրենց զէնքով կը զիմազրեն ոստիկանաց. կուր կը մեծանայ. զինուորք կը միջամտեն. ախանառես հայերը զրգուռելով՝ կը զիմեն զինուորաց վրայ. ժողովրդեան և զինւորաց մէջ արկնահեղ ընդհա. րում մը տեղի կուենայ, յորում 10—12 թուրք զինուորք կը սպանուին, նոյնչափ ալ հայերը կորուստ կուենան. երկուստեք բազում միրաւորեալք կան: Բազում ձերբա. կալութիւնք:

Տեղական լրագիրք թեթեւ իմն պատմելով այս դէպքը և սխալմամբ Նիկոմիդիա գրեւոր փոխանակ Ատարազարի, կը հաղորդեն թէ ուրբաթ օրը հեծեղազօրաց գումարտակ մը գրկուած է անդ ընդ հրամանատարութեամբ՝ զեր. գնտապետ Խայրի պէյի: Շարաթ օրն ևս Վատըղլիզի Սիւլիսէ զօրանացէն 120 հեծեղազօրք գրկուած են անդ:

Հ ա մ ա գ ու լ մ ա ր ի տ ե ղ ե կ ա գ ի ր ը

Երեկ գրեցի ձեզ դատական նախարարութիւնը Համա. գումարի երկրորդ տեղեկագիրը յետոյ դարձուցած է. Խորէն պատրիարքն անմիջապէս թ ա գ ր ի ր մը գրելով՝ կըսէ թէ այդ տեղեկագիր յինքեան կը բովանդակէ հայոց ազգի պահանջքն որմէ մագի շափ շեն կարող չեղել. հետեւեալ վերադառնալ կը զրկէ զայն ի նկատուութիւն: Այսպէսով կրկին դատական նախարարութեան կը յանձնուի յիշեալ Տեղեկագիրը պատրիարքարանի գործադատարին ձեռամբ օգոստ. 27:

Հայոց և Յունաց առանձնաշնորհմանց խնդիրները քննելու՝ պաշտօն ունեցող Ֆանձաթողովը սկսած է իւր նիստերը ընել: Ինչ զայրացուցիչ կատակերգութիւն:

Պերճ.

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՅ.

«Հնչակը» իրրե պաշտօնական օրգան Յեղափոխական

Կուսակցութեան, իր պարտականութիւնն է համարում խնդակցութեամբ ողջունել այն բազմաթիւ նորակազմ մասնախմբերին, որոնք միացած են և շարունակում են միանալ Կուսակցութեան հետ: Այդ մասնախմբերին յիշեցնում ենք, որ բարեհաճեն միշտ կանոնաւոր յարա. բերութեան մէջ լինել իրենց վարչական կենտրոնների հետ և պարբերաբար տեղեկութիւններ տալ նրանց իրենց գործունեութեան մասին: Մի և նոյն ժամանակ խոտապէս պատուիրվում է, որ ոչ մի մասնախումբ Կ ու ս ա կ ց ու թ ա ն ը ն գ հ ա ն ու լ ա ն ու լ ու լ որ և է գործի չը ձեռնարկէ՝ առանց իրենց վարչական կենտրոնների տեղեկութեան:

Կուսակցութեան յեղափոխական գործերի համար գրամական օգնութիւն ձեռք բերելու մասին ևս պէտք ասենք մէկ երկու խօսք:

Գրամական տեսակէտից հայերին այնքան խաբել են, այնքան նրանց հաւատն ի շարն են գործ գրել և շարու նակում են նայել, զանազան ազգասիրական, հայրենասիրական և նոյնանման պատրուակներով ճնշում գործելով, որ այսօր հայերը թերահաւատ են դարձել և կոտկածով են նայում ամենքի վրայ: Հնչակեան Կուսակցութիւնը միշտ իրեն հետու է պահել այդպիսի ընթացքից: Յեղա. փոխական Սուրբ Գործին նիւթապէս օգնելու նախաձեռ. նութիւնը Կուսակցութիւնը միշտ թողել է հայ ազգին իրեն, որին նա միշտ լուի մի խորհուրդ է տվել. Ողնի միմիայն նրանց, որոնք յիբաւի՝ գ ո Ր ը ու լ մ են:

Կուսակցութեան մասնախմբերի առանձին լուրջ ուշադրութիւնն ենք դարձնում նրա այդ սկզբունքների վրայ:

Իրրե պաշտօնական օրգան Հնչակեան Կուսակցութեան, յատուկ պատուէրի համեմատ՝ մենք յայտարարում ենք, որ Կուսակցութեան Վանձարանում իր ժամանակին ստացուեցան Ճ. Ճ. Ճ. — 15 օսմանեան ստիկ. Պարս. կատտան՝ Կացին — 48 ֆրանկ և «Հնչակի» խմբագրութեան միջոցով Պ. քաղաքից X. — ից 400 րուբլ:

Շնորհակալութեամբ ստացանք իրրե նպատակ «Հնչակին» հետեւեալ գումարները. Վիեննա Ս. — ից 45 ֆրանկ. Լոնդոն Ս. — ից 7 ֆր., նոյն քաղաքից Ս. Ո. Ս. — ի մի. Զուցով Պարսկաստանից Ս. Խ. Վ. — ից 14 ֆլորին. կրկին նոյնը՝ 6 չիլինգ. Ժ. քաղաքից Ք. — ից 17 ֆրանկ:

«Հնչակի» յաջորդ համարը լոյս կտանէ մի շարքից յետոյ:

Յօդուածներ, թղթակցութիւններ և տեղեկութիւններ ուղարկել հետեւեալ հասցեով.

Montpellier (France). — M. Beniard. Poste Restante (25)

Իսկ գրամ ուղարկել.

Geneve (Suisse). — M. Daniel. Poste Restante.

Լոնդոն. Հայկական ազատ տպարան.